

V МЕТОДОЛОГИЈА И УПУТСТВО ЗА ИЗРАДУ БИЗНИС ПЛАНА НА ПОЉОПРИВРЕДНИМ ГАЗДИНСТВИМА

Увод

Полазећи од чињенице да се активност пољопривредних газдинстава (било породичних, било правних лица: предузећа и предузетника) заснива на бази приватне власничке структуре, отвореног и компететивног тржишта, неопходно је да новчана улагања буду реализована у форми која ће осигурати максималну ефективност експлоатације инвестиционог објекта. Другим речима, циљ инвестирања на пољопривредним газдинствима треба да буде што већи ниво остварених ефеката по јединици уложених финансијских средстава.

Ниво остварених ефеката зависи од квантитета и квалитета, како извршених издатака, тако и остварених примитака. Економска ефективност инвестиције се израчунава као однос добијених ефеката и извршених инвестиционих улагања или као однос извршених инвестиционих улагања и добијених ефеката. Сходно томе, за израчунавање економске ефективности инвестиција се користе следећи математички изрази (Românu, Vasilescu, 1993):

$$e = \frac{E}{\varepsilon} \rightarrow \text{maximum} \quad \text{или} \quad e' = \frac{\varepsilon}{E} \rightarrow \text{minimum}$$

где су:

e и e' - економска ефективност;

E - добијени ефекти (остварени резултати);

ε - извршена улагања (утрошени ресурси).

У првом случају, математички израз указује на економски ефекат који се остварује по јединици мере извршених инвестиционих улагања и који треба да буде *максималан*.

У другом случају, математички израз приказује инвестициона улагања која се врше по јединици мере добијених економских ефеката и која треба да буду *минимална*.

У пракси, доношење инвестиционих одлука у привредним друштвима треба, без обзира на услове привређивања, да се заснива увек на строгим квантитативним и квалитативним одредбама, која ће обезбедити прецизно усмеравање новчаних издавања, односно инвестирање у најбоље (најефективније) пројектне варијанте (Rajnović, Subić, Zakić, 2016).

Пољопривредно газдинство које врши улагања новчаних средстава ради прибављања неопходних производних ресурса у циљу њиховог вишегодишњег експлоатисања зове се инвеститор (то може бити како породично пољопривредно газдинство, тако и правно лице - предузеће или предузетник).

У циљу сигурности да су финансијска средства уложена на прави начин, да остварују најбоље резултате, како директно за инвеститора, тако и за друштво у целини, он мора користити адекватне методе, технике и моделе за оцену економске ефективности инвестиција (Subić, Umihanić, Namović, 2008).

5.1. Бизнис план

Посматрајући сектор аграра, *бизнис (пословни) план* представља елаборат (документ) који садржи елементе једне пословне идеје коју намерава да реализује одређено пољопривредно газдинство (физичко или правно лице) и који омогућава потенцијалним финансијерима и инвеститорима брже разматрање презентираних идеја и лакше и ефикасније доношење одлуке о евентуалном финансирању, односно учешћу у реализацији те пословне идеје (Ћејвановић и сар., 2016).

Бизнис план је основни, писани документ пољопривредног газдинства који служи за *интерну* и *екстерну* употребу (Subić, 2010).

У *првом случају*, служи пољопривредном газдинству (физичком или правном лицу) да континуирано прати, коригује и унапређује пословне процесе у свом пословању, проширује производне капацитете, остварује нове пословне подухвате и, генерално, побољшава успешност целокупног пословања. На основу бизнис плана, јасно се одређује редослед свих пословних активности које се предузимају при оснивању одређене производње, отпочињању нове пословне идеје или планирању постојећих пословних активности.

У *другом случају*, служи потенцијалним зајмодавцима (банками, фондовима, међународним инвестиционим организацијама, и др.) као кључни документ на основу којег се доноси одлука о финансирању конкретне пословне идеје или одлука о одобравању средстава за финансирање (кредитирање) предвиђене инвестиције.

Пољопривредно газдинство (физичко или правно лице), помоћу бизнис плана приказује шта жели и шта може постићи у конкретном послу, као и на који начин намерава да обезбеди ресурсе за реализацију постављених циљева. Бизнис план представља пословни водич кроз пословне активности и дефинише критеријуме успешности.

5.2. Методологија и упутство

Пословну идеју пољопривредног газдинства (било да се ради о породичном газдинству, било да је реч о правном лицу - предузећу, односно предузетнику), потребно је погледати са више аспеката, приступити њеној процени и квалитетно је оценити. Да би у пракси дошло до реализације пословне идеје, пољопривредном газдинству се намеће потреба *израде бизнис (пословног) плана*.

Полазећи од концепта одрживог развоја, методологија и упутство за израду бизнис плана на пољопривредним газдинствима, поред основних података о

инвеститору, тржишних аспеката, приказа инвестиционе идеје, пројекција прихода и расхода, даје детаљан приказ оправданости пословне идеје кроз статичку, динамичку и оцену у условима неизвесности (Subić, 2010).

Методологија и упутство за израду бизнис плана треба да омогући пољопривредним газдинствима да са што мањим степеном ризика предвиде своје пословање у будућности, као и да искажу и позиционирају своје место у привредном амбијенту средине у којој одвијају своје пословне активности. Сходно томе, намера аутора је била да обједине методологије које су у складу са методологијама развијених Европских земаља и да исте прилагоде домаћим пољопривредним газдинствима (физичким и правним лицима), како онима која већ послују дужи низ година, тако и онима која тек крећу у одређени вид привредне активности (Kuzman, 2006).

У наставку текста, приказана је форма и садржај бизнис плана који може значајно олакшати рад у пословном планирању, дефинисању стратешких приоритета и доношењу инвестиционих одлука на пољопривредним газдинствима у Републици Србији.

РЕГИСТРОВАНО ПОЉОПРИВРЕДНО ГАЗДИНСТВО

Име и презиме носиоца породичног пољопривредног газдинства/Назив правног
лица (пољопривредног редузећа, предузетника)

БИЗНИС ПЛАН

Назив бизнис плана

Место реализације бизнис плана

Место и датум

САДРЖАЈ

Резиме бизнис плана	
1. Основни подаци о инвеститору	
1.1. Подаци о пољопривредном газдинству.....	
1.2. Предмет пословања пољопривредног газдинства	
1.3. Власништво и структура поседа	
1.4. Делатност газдинства и организација посла	
1.5. Структура радне снаге на газдинству	
1.6. Основна средства у употреби	
2. Тржишни аспекти	
2.1. Тржиште продаје	
2.2. Тржиште снабдевања	
3. Основни подаци о инвестицији	
3.1. Кратак опис пословне идеје - пројекта	
3.2. Укупна инвестициона улагања	
3.3. Улагања у основна средства	
3.4. Извори финансирања	
4. Финансијски план	
4.1. Формирање укупног прихода	
4.2. Структура трошкова	
4.2.1. Директан материјал	
4.2.2. Енергија и гориво	
4.2.3. Остали материјални трошкови	
4.2.4. Амортизација	
4.2.5. Радна снага и просечне зараде.....	
4.2.6. Отплата кредита.....	
4.2.7. Остали нематеријални трошкови	
4.2.8. Укупни трошкови	
4.2.9. Биланс успеха.....	
5. Оцена ефеката пројекта	
5.1. Готовински ток	
5.2. Економски ток	
5.3. Статичка оцена пројекта	
5.3.1. Економичност производње.....	
5.3.2. Акумулативност (рентабилност) производње	
5.3.3. Рентабилност инвестиције (предрачунске вредности инвестиције)...	
5.3.4. Време повраћаја инвестиције	

5.4. Динамичка оцена пројекта	
5.4.1. Нето садашња вредност пројекта	
5.4.2. Време повраћаја инвестиције	
5.4.3. Интерна стопа рентабилности (повраћаја)	
5.5. Оцена пројекта у условима неизвесности	
5.5.1. Доња тачка рентабилности	
6. Закључна оцена о пројекту	
7. Верификација бизнис плана	

Резиме бизнис плана

Резиме инвестиционог плана треба да садржи све основне елементе везане за инвестицију. Сходно томе, треба нагласити да предвиђена табела буде урађена након завршетка инвестиционог плана, јер тек тада ће сви неопходни подаци бити на располагању (Кизтап, 2006).

Ред. бр.	Опис	
1.	Бизнис план	
1.1.	Назив	
1.2.	Инвеститор	
1.3.	Локација	
2.	Предрачунска вредност инвестиционог улагања (динара)	
2.1.	Укупна улагања	
2.2.	Улагања у основна средства	
2.3.	Улагања у обртна средства	
3.	Извори финансирања	
3.1.	Укупни извори	
3.2.	Сопствени извори	
3.3.	Туђи извори	
4.	Предмет кредитирања	
4.1.	Намена за коју се кредит користи	
4.2.	Почетак инвестирања	
4.3.	Завршетак инвестирања	
4.4.	Економски век пројекта	
4.5.	Тржиште продаје	
5.	Очекивани ефекти пројекта	
5.1.	Статичка оцена пројекта	
5.1.1.	Економичност	
5.1.2.	Акумулативност	
5.1.3.	Рентабилност	
5.1.4.	Време повраћаја инвестиције	
5.2.	Динамичка оцена пројекта	
5.2.1.	Нето садашња вредност	
5.2.2.	Време повраћаја инвестиције	
5.2.3.	Интерна стопа рентабилности	
5.3.	Доња тачка рентабилности	
5.4.	Укупна ангажованост радне снаге	
6.	Валута (ознака валуте EUR)	
6.1.	Средњи курс НБС, на дан	

1. Основни подаци о инвеститору

1.1. Подаци о пољопривредном газдинству

Навести основне податке о пољопривредном газдинству, са посебним освртом на организациони облик.

Табела 1.1. Подаци о пољопривредном газдинству

Ред. бр.	Опис	
1.	Име и презиме носиоца породичног пољопривредног газдинства/ Назив правног лица (пољопривредног газдинства, предузетника)	
2.	Број пољопривредног газдинства	
3.	Организациони облик: - породично газдинство; - правно лице (предузеће, предузетник)	
4.	ЈМБГ/МБ	
5.	Адреса седишта	
6.	Особа за контакт	
7.	Телефон	
8.	Факс	
9.	Електронска пошта (e-mail)	
10.	Сајт (web адреса)	

1.2. Предмет пословања пољопривредног газдинства

Навести све делатности које су заступљене на пољопривредном газдинству. У случају породичног пољопривредног газдинства, поред укупног броја упослених на газдинству, потребно је навести да ли су укључени остали чланови домаћинства и у којој мери.

Табела 1.2. Предмет пословања пољопривредног газдинства

Ред. бр.	Опис	
1.	Датум регистрације/оснивања правног лица	
2.	Примарна делатност	
3.	Секундарна делатност	
4.	Шифра делатности*	
5.	Број упослених на газдинству	

*Попуњава се само у случају ако је пољопривредно газдинство правно лице.

1.3. Власништво и структура поседа

Навести расположива основна средства која су власништво, узета под закуп или уступљена на коришћење пољопривредном газдинству.

Табела 1.3. Власништво и структура поседа

Ред. бр.	Опис		
1.	Власништво		
	Површина пољопривредног земљишта (ha)	Објекти	Механизација и опрема
2.	Закуп		
	Површина пољопривредног земљишта (ha)	Објекти	Механизација и опрема
3.	Уступљено на коришћење		
	Површина пољопривредног земљишта (ha)	Објекти	Механизација и опрема

1.4. Делатност газдинства и организација посла

Кратко описати производни асортиман и карактеристике производа/услуге појединачно. Сходно томе, потребно је навести линије производње (примарну и секундарну), структуру сетве, расположиви сточни фонд, уписаност и организацију послова на газдинству.

1.5. Структура радне снаге на газдинству

Навести број сталних и сезонских радника, као и њихово учешће у укупном броју запослених на пољопривредном газдинству.

Табела 1.5. Структура радне снаге на газдинству

Ред. бр.	Опис	Број	% учешћа у укупном броју запослених
0	1	2	3
1.	Стални радници		
2.	Привремени (сезонски) радници		
3.	Укупно		

1.6. Основна средства у употреби

Навести сва основна средства која су у власништву пољопривредног газдинства.

Табела 1.6. Основна средства у употреби

Ред. бр.	Опис	Јединица мере	Количина
1.	Земљиште		
2.1.	Оранице и баште	ha	
2.2.	Ливаде	ha	
2.3.	Пашњаци	ha	
2.4.	Воћњаци	ha	
2.5.	Виногради	ha	
2.6.	Шуме	ha	
2.	Објекти		
2.1.	Кућа	m ²	
2.2.	Стаја	m ²	
2.3.	Живинарник	m ²	
2.4.	Силос	m ³	
2.5.	Амбар	m ³	
2.6.	Гаража	m ²	
3.	Механизација		
3.1.	Трактор	комада	
3.2.	Комбајн	комада	
3.3.	Плуг	комада	
3.4.	Тањирача	комада	
3.5.	Дрљача	комада	
3.6.	Сетвоспремач	комада	
3.7.	Сејалица	комада	
3.8.	Култиватор	комада	
3.9.	Расипач мин. ђубрива	комада	
3.10.	Растурач стај. ђубрива	комада	
3.11.	Прскалица	комада	
3.12.	Берач кукуруза	комада	
3.13.	Приколица	комада	
3.14.	Остало	комада	
4.	Сточни фонд		
4.1.	Краве	комада	
4.2.	Свиње	комада	
4.3.	Овце	комада	
4.4.	Козе	комада	
4.5.	Живина	комада	
4.6.	Коњи	комада	
4.7.	Кунићи	комада	
4.8.	Кошнице пчела	комада	

Напомена: По потреби проширите број редова у табели.

2. Тржишни аспекти

2.1. Тржиште продаје

Кратко описати тржиште продаје за будуће производе/услуге (пласман производа, да ли је производња уговорена, као и да ли се газдинство бави пружањем услуга пољопривредним машинама).

2.2. Тржиште снабдевања

Кратко описати тржиште снабдевања за будућу производњу (навести сировине/материјал неопходне у процесу производње, а уколико се део сировина/материјала користи из сопствених извора, такође навести).

3. Основни подаци о инвестицији

3.1. Кратак опис пословне идеје – пројекта

Навести шта је предмет улагања, који је циљ инвестирања и где је место пласмана (односно ко су корисници услуга).

Такође, потребно је описати технологију производње, производне објекте и опрему, организацију производње и пласмана.

Посебну пажњу треба усмерити на очување животне средине и заштиту на раду.

Поред горе наведеног, потребно је навести могућност органске производње и производњу „здраве хране“.

3.2. Укупна инвестициона улагања

Овај део је од посебног значаја, јер дефинише потребна улагања, како у основна, тако и обртна средства.

У колони два, уносе се подаци о постојећим средствима која се улажу у инвестицију. Примера ради, уколико пољопривредно газдинство има у власништву стају у којој је искориштеност капацитета 30%, уноси се вредност стаје за преосталих 70% (уз неопходно образложење и достављање скице објекта).

У колону три, уносе се подаци о свим новим улагањима и неопходним обртним (трајним) средствима.

У колони четири се уноси збир основних и обртних средстава, било да су унета, било да су средства у виду нових улагања.

Табела 3.2. Укупна инвестициона улагања

000./дин/

Ред. бр.	Опис	Унета средства	Нова улагања	Укупна улагања	% у укупним улагањима
0	1	2	3	4	5
I	Основна средства				
1	Објекти и грађевине				
2	Опрема и механизација				
3	Основно стадо				
4	Вишегодишњи засади				
5	Земљиште				
6	Остало				
II	Обртна средства*				
III	УКУПНО (III=I+II)				

*Трајна обртна средства.

Ради једноставнијег дефинисања потребних обртних средстава, износ набавке обртних средстава се одређује у односу на вредност основних средстава, и то:

- 20%, за случај улагања у објекте и грађевине;
- 10%, за случај улагања у опрему и механизацију;
- 20%, за случај улагања у основно стадо;
- 10%, за случај улагања у подизање вишегодишњих засада.

Другим речима, укупна инвестициона улагања износиће 100+20% (у првом случају), 100+10% (у другом случају), 100+20% (у трећем случају) и 100+10% (у четвртном случају).

3.3. Улагања у основна средства

Навести улагања у основна средства, као и све неопходне податке из профактуре добављача, која се прилаже уз бизнис план.

Табела 3.3. Улагања у основна средства

000./дин/

Ред. бр.		Вредност
I	Објекти и грађевине	
1.		
2.		
3.		
II	Опрема и механизација	
1.		
2.		
3.		
III	Основно стадо	
1.		
2.		
3.		
IV	Вишегодишњи засади	
1.		
2.		
3.		
V	Земљиште	
1.		
2.		
3.		
VI	Остало	
1.		
2.		
3.		
VII	УКУПНО (VII = I + II + III + IV + V + VI)	

Напомена: По потреби проширите број редова у табели.

3.4. Извори финансирања

У овом делу треба дефинисати из којих извора пољопривредно газдинство планира да финансира инвестицију (пословну идеју). Битно је напоменути да се износи који се наводе у овој тачки морају сложити са износима раније наведеним у тачки 3.2.

Табела 3.4. Извори финансирања

000./дин/

Ред. бр.	Опис	Унета средства	Нова улагања	Укупна улагања	% у укупним улагањима
I	Сопствени извори				
1.	Основна средства				
2.	Обртна средства*				
II	Туђи извори				
1.	Основна средства				
УКУПНО (I+II)					

*Трајна обртна средства

4. Финансијски план

4.1. Формирање укупног прихода

У овом делу треба приказати планирани приход, тако што се множи планирана годишња количина производа са планираном продајном ценом. Практика је показала да у првој години не треба очекивати приход пуног капацитета, јер се одузима потребно време за инсталирање опреме или време везано за набавку грла од куповине до прве продаје.

Табела 4.1. Формирање укупног прихода

000./дин/

Ред. бр.	Производ/ субвенције/услуге	Јед. мере (ЈМ)	Године пројекта														
			I			II			III			IV			V		
			цена по ЈМ	годишња у ЈМ	укупан износ	цена по ЈМ	годишња у ЈМ	укупан износ	цена по ЈМ	годишња у ЈМ	укупан износ	цена по ЈМ	годишња у ЈМ	укупан износ	цена по ЈМ	годишња у ЈМ	укупан износ
0	1	2	3	4	5=3x4	6	7	8=6x7	9	10	11=9x10	12	13	14=12x13	15	16	17=15x16
1.	Приходи од продаје																
1.1.																	
1.2.																	
1.3.																	
2.	Субвенције																
3.	Услуге																
	УКУПНО																

Напомена: По потреби проширите број редова у табели. Године века пројекта се одређују у зависности од периода отплате кредита.

4.2. Структура трошкова

4.2.1. Директан материјал

У овом делу, треба формирати план утрошка директног материјала у току једне године. Примера ради, потребну количину концентрата за једно грло помножити са бројем грла у стаду. Ради појашњења датих података, овај део се може и описно образложити.

Табела 4.2.1. Директан материјал

000./дин/

Ред. бр.	Опис	Године века пројекта				
		I	II	III	IV	V
1.						
2.						
3.						
УКУПНО						

Напомена: По потреби проширите број редова у табели. Године пројекта се одређују у зависности од периода отплате кредита.

4.2.2. Енергија и гориво

Табела 4.2.2. Енергија и гориво

000./дин/

Ред. бр.	Опис	Године века пројекта				
		I	II	III	IV	V
1.	Просечни годишњи трошак електричне енергије					
2.	Просечни годишњи трошак горива (бензин, D-2, гас, итд.)					
УКУПНО						

Напомена: По потреби проширите број редова у табели. Године пројекта се одређују у зависности од периода отплате кредита.

4.2.3. Остали материјални трошкови

Табела 4.2.3. Остали материјални трошкови

000./дин/

Ред. бр.	Опис	Године века пројекта				
		I	II	III	IV	V
1.						
2.						
3.						
УКУПНО						

Напомена: По потреби проширите број редова у табели. Године пројекта се одређују у зависности од периода отплате кредита.

4.2.4. Амортизација

Приликом израчунавања амортизације, узима се у обзир само основна цена коштања (без урачунатог ПДВ-а).

Табела 4.2.4. Амортизација

000./дин/

Ред. бр.	Врста улагања	Набавна вредност	Век трајања (година)	Стопа амортизације (%)	Годишњи износ амортизације	Рок враћања кредита (година)	Крајња вредност инвестиције
0	1	2	3	4	$5=(2 \times 4)/100$	6	$7=2-(5 \times 6)$
(1)	Објекти и грађевине						
(2)	Опрема и механизација						
(3)	Основно стадо						
(4)	Вишегодишњи засади						
(5)	Остало						
(6)	Основна средства						
(7)	Обртна средства						
Крајња вредност инвестиције*: (6)+(7)							

* Остатак вредности пројекта.

4.2.5. Радна снага и просечне зараде

У овом делу је потребно навести планирани број нових радника, односно колико ће износити њихова просечна годишња плата (брuto).

Табела 4.2.5. Радна снага и просечне зараде

000./дин/

Ред. бр.	Опис	Број	% учешћа у укупном броју запослених	Просечан број месеци рада	Просечна месечна бруто плата	Просечна годишња бруто плата
0	1	2	3	4	5	$6 = 2 \times 4 \times 5$
1.	Стални радници					
2.	Привремени (сезонски) радници					
3.	УКУПНО					

4.2.6. Отплата кредита

У овом делу је потребно водити рачуна о условима кредита, пре свега:

- *да ли постоји период мировања (граце период) у периоду отплате;*
- *да ли се у периоду мировања кредита (граце период) примењује интеркалрана камата;*
- *која врста камате се примењује у току година отплате кредита;*
- *остале појединости које је даваоц кредита дужан да предочи тражиоцу кредита.*

Табела 4.2.6. Отплата кредита

000./дин/

Године века пројекта	Остатак дуга	Камата	Отплата	Рата (ануитет)
I				
II				
III				
IV				
V				

4.2.7. Остали нематеријални трошкови

Овде се, пре свега, мисли на трошкове који се односе на:

- *брендирање,*
- *лиценце,*
- *државну администрацију итд.*

Табела 4.2.7. Остали нематеријални трошкови

000./дин/

Ред. бр.	Опис	Године века пројекта				
		I	II	III	IV	V
1.						
2.						
3.						
УКУПНО						

4.2.8. Укупни трошкови

У овом делу је неопходно приказати укупне трошкове који се односе, како на материјалне, тако и нематеријалне трошкове.

Другим речима, овде треба израчунати колико је потребно издвојити новчаних средстава за укупне трошкове.

Табела 4.2.8. Укупни трошкови

000./дин/

Ред. бр.	Назив трошкова	Године века пројекта				
		I	II	III	IV	V
I	Материјални трошкови					
1.	Директан материјал					
2.	Енергија и гориво					
3.	Остали материјални трошкови					
II	Нематеријални трошкови					
1.	Амортизација					
2.	Радна снага					
3.	Камата по кредиту					
4.	Остали нематеријални трошкови					
УКУПНО (I+II)						

4.2.9. Биланс успеха

Како би се израчунала евентуална нето добит, потребно је да се евидентирају сви планирани приходи и расходи, односно преглед пословног резултата за сваку годину века пројекта.

У случају бесповратних улагања, изостављају се финансијски расходи (камате по кредиту).

Табела 4.2.9. Биланс успеха

000./дин/

Ред. бр.	Опис	Године века пројекта				
		I	II	III	IV	V
I	УКУПНИ ПРИХОДИ					
1.	Приходи од продаје производа					
2.	Приходи од подстицаја (субвенције)					
3.	Остали приходи (услуге)					
II	УКУПНИ РАСХОДИ (1+2+3)					
1.	Пословни расходи					
1.1.	Материјални трошкови					
1.2.	Нематеријални трошкови без амортизације и камате по кредиту					
1.3.	Амортизација					
2.	Финансијски расходи					
2.1.	Камате по кредиту					
III	БРУТО ДОБИТ (I-II)					
IV	ПОРЕЗ НА ДОБИТ/ДОХОДАК*					
V	НЕТО ДОБИТ (III-IV)					

* Стопа пореза на добит износи 15% (порески обвезник је предузеће), док стопа пореза на доходак износи 10% (порески обвезник је предузетник, односно породично пољопривредно газдинство).

5. Оцена ефеката пројекта

5.1. Готовински ток

Пројекција готовинског (финансијског) тока у планском периоду значи сумирање ставки из табела о предрачуној вредности инвестиције (Табела 3.2.) и конструкције финансирања (Табела 3.4.) и биланса успеха (Табела 4.2.9.) без амортизације и камате по кредиту.

Табела 5.1. Готовински ток

000./дин/

Ред. бр.	Назив	Нулта година	Године века пројекта				
			I	II	III	IV	V
I	УКУПНИ ПРИМИЦИ (1+2+3)						
1.	Укупан приход						
2.	Извори финансирања						
	2.1. Сопствени извори						
	2.2. Туђи извори						
3.	Остатак вредности пројекта						
	3.1. Основна средства						
	3.2. Трајна обртна средства						
II	УКУПНИ ИЗДАЦИ (4+5+6+7)						
4.	Вредност инвестиције						
	4.1. У основна средства						
	4.2. У трајна обртна средства						
5.	Трошкови без амортизације и камате по кредиту						
6.	Порез на добит						
7.	Обавезе према изворима финансирања (ануитети)						
III	НЕТО ПРИМАЊА (I-II)						

5.2. Економски ток

За разлику од готовинског (финансијског) тока, у економском току се изузимају извори финансирања (Табела 3.4.) и остатак вредности пројекта (Табела 4.2.4.) из приходних ставки и обавезе према изворима финансирања (Табела 4.2.б.) из расходних ставки.

Табела 5.2. Економски ток

000./дин/

Ред. бр.	Назив	Нулта година	Године века пројекта				
			I	II	III	IV	V
I	УКУПНИ ПРИМИЦИ (1+2)						
1.	Укупан приход						
2.	Остатак вредности пројекта						
	2.1. Основна средства						
	2.2. Трајна обртна средства						
II	УКУПНИ ИЗДАЦИ (3+4)						
3.	Вредност инвестиције						
	3.1. У основна средства						
	3.2. У трајна обртна средства						
4.	Трошкови без амортизације и камате по кредиту						
5.	Порез на добит						
III	НЕТО ПРИМАЊА (I-II)						

5.3. Статичка оцена пројекта

Статичка оцена инвестиционих пројеката на пољопривредним газдинствима, заснива се на једноставним статичким методама које се прорачунавају узимањем у обзир параметара само из једне, просечне године периода експлоатације инвестиционог објекта. Овај начин оцене економских ефеката које доноси пројектна идеја не узима у обзир целокупно време у процесу улагања и експлоатације инвестиционог објекта, већ само један временски пресек (Subić, 1999).

У случају примене статичких метода, прорачун економске ефективности инвестиције не узима на адекватан начин време у поступку анализе и оцене пројекта, тј. не обухвата целокупан период инвестирања и експлоатације инвестиционог објекта. Обрачун статичких метода се базира на податке из само једне репрезентативне (просечне, односно пуног капацитета) године века пројекта. „Са једне стране, ово је начин којим се врши упрошћавање оцене економске ефективности инвестиција ради једноставнијег прорачуна појединих метода, док с друге стране, губи се могућност сагледавања и узимања у обзир економских ефеката током целокупног периода улагања и периода коришћења инвестиционог објекта“ (Rajnović, Subić, Zakić, 2016).

Полазећи од чињенице да се у домаћој и иностраној теорији и пракси предлаже велики број статичких метода, акценат ће бити стављен на прорачунима који имају адекватну теоријску подлогу и верификацију у практичној примени. Из тог разлога, овде се даје преглед једног броја основних статичких метода (Subić et al., 2007).

5.3.1. Економичност производње

Економичност производње се најчешће исказује коефицијентом економичности који се израчунава као однос између укупног прихода и укупног расхода.

Табела 5.3.1. Коефицијент економичности: $\kappa_E = УП / УР$

Године века пројекта	УП (укупан приход)	УР (укупан расход)	УП / УР
I			
II			
III			
IV			
V			

Инвестициони пројекат је економичан (тј. инвестиција је исплатива) када је укупан приход већи од укупног расхода, односно када је $\kappa_E > 1$.

5.3.2. Акумулативност (рентабилност) производње

Акумулативност, односно рентабилност производње се најчешће исказује стопом акумулативности, која се израчунава као однос између добити (нето ефекта) и укупног прихода.

Табела 5.3.2. Стопа акумулативности: $A = (Д / УП \times 100)$

Године века пројекта	Д (добит)	УП (укупан приход)	Д / УП x 100
I			
II			
III			
IV			
V			

Инвестициони пројекат је економски исплатив (тј. акумулативан) када је његова стопа акумулативности већа од претпостављене пондерисане цене капитала (каматне стопе, односно када је $A > i$), то значи да је приликом експлоатације пројекта покривена цена извора финансирања и преко тога остварена је "зарада".

5.3.3. Рентабилност инвестиције (предрачунске вредности инвестиције)

Рентабилност инвестиционог пројекта се најчешће исказује стопом рентабилности која представља однос добити (нето ефекта) и предрачунске вредности инвестиције. Израчунавањем стопе рентабилности на овај начин, изражава се укамаћење инвестиционих улагања (Rajnović, Subić, Zakić, 2016).

Табела 5.3.3. Стопа рентабилности инвестиције: $c_P = (Д / ПВИ \times 100) > i$

Године века пројекта	Д (добит)	ПВИ (предрачунска вредност инвестиције)	Д / ПВИ x 100
I			
II			
III			
IV			
V			

Инвестиција је рентабилна (односно, економски оправдана) када је њена стопа рентабилности већа од претпостављене пондерисане цене капитала (каматне стопе, односно када је $c_P > u$).

5.3.4. Време повраћаја инвестиције

Време повраћаја инвестиције, односно време поврата инвестиционих улагања, представља разлику између улагања у инвестицију и нето примитака из економског тока (при чему збир нето примитака мора бити већи од улагања у инвестицију, јер у супротном инвестиција неће бити исплаћена у току века пројекта). Сходно томе, инвестициони пројекат је исплатив под условом да је време повраћаја инвестиције краће од рока отплате кредита (односно, $T \leq n$) (Kuzman, 2006).

Табела 5.3.4. Време повраћаја инвестиције: T 000./дин/

Године века пројекта	Нето примици из економског тока	Кумулатив нето примања (остатак дугорочног улагања)
0	1	2-1
нулта година		
I		
II		
III		
IV		
V		

„За инвеститора је веома важно да време, за које ће нето прилив (тј. ефекат) који настаје експлоатацијом инвестиције да отплати средства уложена у реализацију инвестиције, буде што краће“ (Subić, 2010).

5.4. Динамичка оцена пројекта

Имајући у виду недостатке статичких метода, данас се у готово свим земљама света, искључиво или у највећој мери, користе динамичке методе за оцену економске ефикасности улагања. Из тог разлога, примена статичких метода знатно је смањена и сведена углавном на коришћење у функцији допунских метода динамичким методама (Vasiljević, 2006).

Поједини аутори ове методе називају и дисконтним методама или вишепериодичним методама. Техника дисконтовања, која представља основу на којој се динамичке методе заснивају, представља поступак свођења свих примања и издавања који су резултат инвестирања, а настају у различитим временским периодима, на њихову садашњу вредност, односно на вредност одређеног заједничког тренутка. Сходно томе, Gittinger дефинише на следећи начин технику дисконтовања „у основи, то је техника помоћу које можемо да сведемо будуће токове резултата и трошкова на њихову садашњу вредност“ (Gittinger, 1972).

Код динамичких метода, поступак је такав да се обухватају не само просечна (годишња), већ сва новчана издавања за прибављање и коришћење инвестиције и сва новчана примања од инвестиције за читав инвестициони период. Другим

речима, код динамичких метода се до оцене економске ефективности улагања долази поређењем обрачунатог износа инвестиционих улагања са сумом чистих годишњих користи остварених по појединим годинама експлоатације инвестиционог објекта (Subić, 2010).

Примена динамичких метода је заснована на сложеном каматном рачуну, односно на примени финансијске математике. Другим речима, да би се износи примања, издавања, односно чистих годишњих користи насталих у појединим годинама (у различитим моментима периода изградње и експлоатације инвестиционог објекта) могли међусобно поредити и са њима вршити калкулације, треба претходно ове износе учинити међусобно упоредивим, тј. довести их на исти обрачунски моменат, који је изабран за њихово упоређивање. Ово се чини дисконтовањем појединих износа новчаних примања и издавања (или чистих годишњих користи) помоћу сложеног каматног рачуна (Andrić, J. 1991).

Из горе наведених разлога, динамичке методе углавном користе стручна лица и институције које се баве проблематиком економске ефективности инвестиција, јер њихова примена и интерпретација добијених резултата захтевају већи ниво стручног знања. Са друге стране, потребно је нагласити да ове методе дају могућност добијања знатно тачнијих резултата оцене економске ефективности инвестирања, те је је њихова примена постала све неопходнија.

У литератури највише обрађене, а у пракси најчешће коришћене су следеће динамичке/вишепериодичне методе:

- *метода нето садашње вредности* (капиталне вредности);
- *метода интерне каматне стопе* (стопе приноса);
- *метода времена повраћаја инвестиције* (метода амортизације средстава) која се убраја и у статичке и у динамичке методе у зависности од тога да ли се заснива на динамичком или статичком моделу инвестиционе калкулације.

5.4.1. Нето садашња вредност пројекта

Метода нето садашње бвредности се још назива и капитална вредност инвестиције и има улогу да, пре свега, покаже апсолутну исплативост намераваног инвестиционог улагања, тј. да ли је инвестициони објекат исплатив сам по себи или не.

У случају потребе да се међусобно упореде два или више алтернативних инвестиционих пројеката (односно, да се израчуна релативна исплативост инвестиције), користи се *стопа капиталне вредности инвестиција*. Овај показатељ се добија из односа капиталне вредности инвестиција и укупних инвестиција (Subić, 2010).

Метода нето садашње вредности инвестиције показује укупно повећање финансијског резултата, тј. капитала попопривредног газдинства (физичког или правног лица) као резултат предузетих новчаних улагања, и то за читав период експлоатације инвестиционог објекта.

Нето садашња вредност инвестиције је динамичка метода код које се сви токови примања и издавања (прихода и расхода) у предвиђеном инвестиционом и експлоатационом периоду дате инвестиције дисконтују на почетни моменат коришћења (моменат $n=0$), а потом се тако добијени износи издавања одузму од износа примања, да би се дошло до очекиваних износа чистих годишњих користи. Остварени резултат је прихватљив ако је позитиван, тј. једнак или већи од нуле (Cisea, C., Subic, J., Свијановић, D. 2008).

Нето садашња вредност новчаних улагања исказује разлику између суме очекиваних новчаних примања од инвестиције и суме новчаних издавања за њено прибављање и коришћење, и то у почетном моменту експлоатације инвестиционог објекта (моменат $n=0$). Другим речима, нето садашња вредност представља садашњу вредност суме економских резултата остварених у периоду експлоатације инвестиционог објекта.

Економски аспект нето садашње вредности инвестиције рефлектује очекивано повећање (или смањење) финансијског резултата/новчаних средстава инвеститора у периоду експлоатације инвестиционог објекта, и то при одређеној висини калкулативне каматне стопе (дисконтни фактор), тј. степену укамаћења уложених средстава и дужини (број година) века пројекта, утврђено у почетном моменту периода експлоатације инвестиционог објекта.

Упоредни преглед годишњих новчаних примања и издавања, обично се врши у моменту планирања/пројектовања инвестиције, односно на почетку инвестиционог периода, те се због тога нивои очекиваних примања и издавања у појединим годинама експлоатације инвестиционог објекта по правилу свде на изабрани почетни моменат, најчешће моменат $n=0$ (почетак експлоатације инвестиционог објекта). На тај начин се одређује садашња вредност годишњих новчаних примања и издавања која се очекују у различитим моментима у наредном периоду (Vasiljević, 2006).

Сходно горе наведеном, нето садашња вредност пројекта добија се применом одабране дисконтне стопе (из финансијских таблица), односно дисконтног фактора на нето примитке из економског токама (Kuzman, 2006).

Табела 5.4.1. Нето садашња вредност пројекта: *NSV*

000./дин/

Ред. бр.	Назив	Нулта година	Године века пројекта					Кумулатив
			I	II	III	IV	V	
0	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Нето примици из економског тока (колона 3 до колона 7)							
2.	Дисконтна стопа							
3.	Дисконтни фактор $(1+i)^{-t}$, где је $i=0,05$							
4.	Садашња вредност нето примитака (колона 3 до колона 7)							
5.	Нето садашња вредност пројекта (колона 2 до колона 7)							
6.	Релативна нето садашња вредност пројекта [(колона 2 до колона 7) : колона 2]							

Нето садашња вредност пројекта мора бити позитивна, односно да је испуњен следећи услов $NSV > 0$.

5.4.2. Време повраћаја инвестиције

Као динамичка метода, време повраћаја инвестиције се користи за одређивање рока повраћаја уложених инвестиционих средстава, тј. одређивање периода амортизације инвестиционих улагања. У овом случају, метода време повраћаја инвестиције је заснована на динамичком моделу инвестиционе калкулације (или сложеном каматном рачуну).

Под динамичким периодом амортизације инвестиционих улагања, подразумева се онај временски период за који је могуће извршити повраћај инвестиције и обрачунате камате, при одређеној каматној стопи из износа остварене разлике између годишњих новчаних примања и издавања (чистих годишњих користи од експлоатације инвестиционог објекта).

Ово време се може дефинисати и као део планираног периода експлоатације инвестиционог објекта у коме је могуће извршити поврат у инвестицију уложеног капитала и одговарајућег износа камате, при одређеној калкулативној каматној стопи (*i*).

Табела 5.4.2. Време повраћаја инвестиције: *T*

Године века пројекта	Садашња вредност нето примитака	Кумулатив нето примања (остатак дугорочног улагања)
0	1	2-1
нулта година		
I		
II		
III		
IV		
V		

У пракси, метода утврђивања динамичког времена повраћаја инвестиције се користи, пре свега, за процену ризика приликом реализације неког инвестиционог пројекта, и то као допунска метода код оцене економске ефективности инвестиција.

Време повраћаја инвестиције = улагања у инвестицију – нето примици (при чему, збир нето примитака из економског тока мора бити већи од улагања у инвестицију, у супротном инвестиција неће бити исплатива у току века пројекта). Дакле, мора бити испуњен следећи услов: $T \leq \text{рок отплате кредита}$.

Код процене ризика, примена методе повраћаја инвестиције заснована је на чињеници да се несигурност прогнозе економске ефективности инвестиција повећава уколико је већа временска разлика у односу на садашњи тренутак.

5.4.3. Интерна стопа рентабилности (повраћаја)

Интерна стопа рентабилности (повраћаја) има могућност да изрази остварену корист од инвестиције у односу на уложени капитал (Vasiljević, 2006).

Интерна стопа рентабилности се дефинише као „каматна стопа при којој је сума новчаних примања од инвестиције дисконтованих на одређени обрачунски моменат једнака суми новчаних издавања за прибављање и коришћење инвестиције, дисконтованих на исти обрачунски моменат“ (Subić, 2010).

У *иностраној литератури*, интерна стопа рентабилности се најчешће дефинише као „просечна способност зараде инвестираног капитала током животног века инвестиционог пројекта“ (Gittinger, 1972).

У *домаћој литератури*, интерна стопа рентабилности се најчешће дефинише као „степен ефективног укамаћења у инвестицију уложених средстава“ тј. као „степен рентабилности инвестиције“ (Андрић, 1991).

Табела 5.4.3. Интерна стопа рентабилности: *ISR*

Године века пројекта	Нето примици из економског тока	(i)	(i_{min})	(i_{max})
		нето садашња вредност <i>NSV</i>	нето садашња вредност <i>NSV(+)</i>	нето садашња вредност <i>NSV(-)</i>
0				
I				
II				
III				
IV				
V				
Укупно				

Интерна стопа рентабилности се одређује као:

$$ISR = i_{min} + (i_{max} - i_{min}) \times \frac{NSV(+)}{NSV(+)+|NSV(-)|}$$

где је:

ISR = интерна стопа рентабилности;

i_{min} = дисконтна стопа уз коју је нето садашња вредност последњи пут позитивна;

i_{max} = дисконтна стопа уз коју је нето садашња вредност први пут негативна;

NSV(+) = нето садашња вредност пројекта уз дисконтну стопу (i_{min});

NSV(-) = нето садашња вредност пројекта уз дисконтну стопу (i_{max}).

Инвестициони пројекат је економски оправдан када је интерна стопа рентабилности већа (или бар једнака) од претпостављене калкулативне каматне стопе. Конкретно, мора бити испуњен следећи услов: $ISR \geq i$.

5.5. Оцена пројекта у условима неизвесности

У условима неизвесности, оцена економске ефективности инвестиционог пројекта се може вршити различитим методама и техникама. Међутим за потребе оцене инвестиционих пројеката на нивоу пољопривредног газдинства, сматрамо да је довољно да се овде разматра само *доња тачка рентабилности*.

5.5.1. Доња тачка рентабилности

Доња тачка рентабилности, назива се још и *праг рентабилности* или *критична тачка*. То је уствари праг који представља онај ниво производње и продаје при коме инвестициони објекат не остварује ни добит ни губитке, односно при коме још увек остварује позитиван финансијски резултат.

Табела 5.5. Доња тачка рентабилности

Ред. бр.	Опис	Године века пројекта				
		I	II	III	IV	V
(1)	Укупан приход					
(2)	Варијабилни трошкови = (материјални трошкови + радна снага)					
(3)	Фиксни трошкови = (нематеријални трошкови - радна снага)					
(4)	Маргинални резултат = [(1) - (2)]					
(5)	Преломна тачка рентабилности [(3) / (4) x 100]					
(6)	Преломна тачка вредносно [(1) x (5) : 100]					
(7)	Степен сигурности [(1 - (6) : (1)) x 100]					

Математички изрази који се користе за израчунавање доње тачке рентабилности, имају следећи облик:

$$PTR = \frac{FT}{U_P - VT} \times 100 \text{ или } PRT = \frac{FT}{(c \times q) - VT}; \text{ вредносно: } PT_V = \frac{U_P \times PTR}{100}$$

$$S_s = \frac{U_P - PT_V}{U_P} \times 100; \text{ односно } S_s = 1 - \frac{PT_V}{U_P} \times 100$$

где су:

PTR – преломна тачка рентабилности;

PT_V – преломна тачка вредносно;

S_s – степен сигурности;

FT – фиксни трошкови;

U_p – укупан приход;

VT – варијабилни трошкови;

c – цена производа по јединици мере;

q – количина производа.

Основна идеја је да се израчунају и анализирају критичне и минималне вредности обима производње и прихода од продаје испод којих инвестициони објекат више није рентабилан, као и да се предузму све потребне мере како до тога неби дошло.

6. Закључна оцена о пројекту

Сумирајући резултате до којих се дошло у оцени економске ефикасности инвестиција, дати закључне коментаре који се односе на: *статичку оцену инвестиционог пројекта; динамичку оцену инвестиционог пројекта и оцену инвестиционог пројекта у условима неизвесности.*

7. Верификација бизнис плана

Инвеститор (пољопривредно газдинство - тражилац кредита) и аутор Бизнис плана потврђују:

- Бизнис план је усаглашен са производно-технолошким параметрима одговарајућим за ову врсту делатности.
- Бизнис план садржи тачне податке о стању и могућностима производних капацитета породичног пољопривредног газдинства.

Бизнис план ће служити као:

- приказ економске оправданости и неризичности улагања;
- подлога за тражење дугорочног кредита из туђег извора финансирања;
- документ провере наменског коришћења кредита;
- подлога за инвестиционе активности.

Аутор Бизнис плана

Тражилац кредита

Име и презиме

Име и презиме

Потпис

Потпис

Литература

1. Andrić, J. (1991). *Troškovi i kalkulacije u poljoprivrednoj proizvodnji*. Poljoprivredni fakultet Beograd, Beograd-Zemun, str. 399-400.
2. Čejvanović F., Cvijanović D., Grgić Z., Hodžić K., Subić J. (2010): *Teorija troškova i kalkulacija u poljoprivredi - Dodatak - Katalog kalkulacija u poljoprivredi*. Institut za ekonomiku poljoprivrede - Beograd, Ekonomski fakultet - Univerzitet u Tuzli, Fakultet poslovne ekonomije - Univerzitet "APEIRON" u Travniku, Poljoprivredno-prehrambeni fakultet - Univerzitet u Sarajevu.
3. Cicea C., Subic J., Cvijanovic D. (2008): *Beyond Agriculture and Rural Development: Investments, Efficiency, Econometrics*. Monograph. Institute of Agricultural Economics, Belgrade.
4. Gittinger, P., J. (1972). *Economic Analysis of Agricultural Project*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, str. 52-60.
5. Kuzman, B. (2006). *Metodologije za poslovno-strateško planiranje*. Opštinska uprava Beočin, Srpska knjiga, Ruma.
6. Rajnović, Lj., Subić, J., Zakić, N. (2016). *Restrukturiranje privrednih društava u funkciji poboljšanja privrednog ambijenta u Republici Srbiji*. Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd.
7. Românu, I., Vasilescu, I. (1993). *Eficiența economică a investițiilor și a capitalului fix*, Ed. Didactică și Pedagogică, București.
8. Subić J. (2010). *Specifičnosti procesa investiranja u poljoprivredi*. Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd.
9. Subić J., Cvijanović D., Cicea C. (2007): *Tehnici și Instrumente de Evaluare a Proiectelor de Investiții în Agricultură*. Scientific Papers. *National Scientific Symposium with International Participation: Calitate – Management – Integrare Europeană*, 2007. Ediția a-III-a 19-20 februarie 2007. Academia de Studii Economice din București – România (Catedra UNESCO – Administrarea Afacerilor și Catedra de Merceologie și Managementul calității), Asociația Registrul Național al Auditorilor - ARNA, pag. 155-162.
10. Subić, J. (1999). *Characteristic of economic efficiency of investments in agriculture*. Proceedings of the Third International Symposium on „Investments and Economic Recovery“, Academy of Economic Studies Bucharest, Management Faculty, Department of Economic Efficiency, pp. 422-432.
11. Subić, J., Umihanić, B., Hamović, V. (2008). *Sastavljanje investicione kalkulacije i njen značaj za izradu biznis plana na poljoprivrednim gazdinstvima*. Tematski zbornik. str. 287-294, Univerzitet u Beogradu, Poljoprivredni fakultet, Institut za agroekonomiju, Beograd.
12. Vasiljević, Z. (2006). *Upravljenje investicijama*. Skripta. Univerzitet Braća Karić, Fakultet za trgovinu i bankarstvo „Janićije i Danica Karić“, Beograd.